

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اینجانب **سیروان عبدی** به شماره دانشجویی ۸۹۲۱۵۱۱۰ دانشجوی رشته **تحقیق در ارتباطات** مقطع تحصیلی **کارشناسی ارشد** تأیید می‌کنم کلیه نتایج این پایان‌نامه حاصل کار اینجانب و بدون هر گونه دخل و تصرف است و موارد نسخه‌برداری شده از آثار دیگران را با ذکر کامل مشخصات منبع، ذکر کرده‌ام. در صورت اثبات خلاف مندرجات فوق، به تشخیص دانشگاه صداوسیما مطابق با ضوابط و مقررات حاکم (قانون حمایت از حقوق مؤلفان و مصنفان و قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی، ضوابط و مقررات آموزشی، پژوهشی و انضباطی ...) با بنده رفتار خواهد شد و حق هرگونه اعتراض در خصوص احقاق حقوق مکتسب و تشخیص و تعیین تخلف و مجازات را از خویش سلب می‌کنم. در ضمن مسئولیت هرگونه پاسخگویی به اشخاص، اعم از حقیقی و حقوقی مراجع ذیصلاح اعم از اداری و قضایی، به عهده اینجانب خواهد بود و هیچ‌گونه مسئولیتی در این خصوص بر عهده دانشگاه نخواهد بود.

نام و نام خانوادگی: **سیروان عبدی**

امضاء و تاریخ:

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان‌نامه تحصیلی دانشجویان دانشگاه صداوسیما، مبین بخشی از فعالیت‌های علمی- پژوهشی دانشگاه است، بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش‌آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می‌شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان‌نامه خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به معاونت پژوهشی دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده **سیروان عبدی** در رشته **علوم ارتباطات** است که در سال **۱۳۹۲** در گروه **ارتباطات** دانشگاه صداوسیما به راهنمایی جناب آقای دکتر **محمدعلی هرمزی زاده** و مشاوره جناب آقای دکتر **عبدالله گیویان** دفاع گردیده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه‌های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان (در هر نوبت چاپ) را به معاونت پژوهشی دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می‌تواند مازاد نیاز خود را در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰ درصد بهای شمارگان چاپ‌شده را به عنوان خسارت به دانشگاه صداوسیما تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می‌کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می‌تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند، به علاوه به دانشگاه حق می‌دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتاب‌های عرضه‌شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب **سیروان عبدی** دانشجوی رشته **علوم ارتباطات** مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرائی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می‌شوم.

نام و نام خانوادگی: **سیروان عبدی**

تاریخ و امضاء:

دانشکده صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی علوم ارتباطات، گرایش تحقیق در ارتباطات

آسیب‌شناسی سریال‌های عامه‌پسند ماهواره‌ای در جامعه امروز ایران از دید صاحب‌نظران

دانشجو:

سیروان عبدی

استاد راهنما:

دکتر محمدعلی هرمزی زاده

استاد مشاور:

دکتر عبدالله گیویان

تابستان ۹۲

تقدیم به چراغ‌های راه زندگیم،

پدر و مادر عزیزم

تشکر و قدردانی

بر خود لازم می‌دانم از تمامی عزیزانی که به طور مستقیم و غیر مستقیم بنده را در این تحقیق یاری رساندند تشکر کنم. به طور خاص از دکتر محمدعلی هرمزی زاده که اگر راهنمایی‌های بجا و دلسوزانه ایشان و همچنین مشاوره‌های حکیمانه دکتر گیویان نبود، طی این مسیر برای اینجانب غیر ممکن بود.

همچنین باید از ۴۰ نفر مشارکت‌کننده‌ای که زحمت کشیدند و کمک بسیار بزرگی در به انجام رسیدن این تحقیق به محقق کردند، کمال تشکر را ابراز دارم.

از خانواده محترم خود نیز که همواره یار و کمک‌رسانم در تمام مراحل زندگی بوده‌اند، ممنون و سپاسگزارم.

از دوست خوبم فرزاد غلامی نیز که همیشه یکی از مشوق‌هایم در این تحقیق بود کمال تشکر را دارم.

چکیده

تکنولوژی‌های نوین ارتباطی دنیای کنونی را هرچه بیشتر به یک دهکده جهانی تبدیل کرده‌اند. از جمله این تکنولوژی‌های نوین می‌توان به تلویزیون‌های ماهواره‌ای اشاره کرد. در چند سال اخیر برخی از شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی زبان مبادرت به پخش فیلم‌ها و سریال‌های خانوادگی کرده‌اند. این سریال‌ها که به سریال‌های آبکی^۱ مشهور هستند، در بیشتر مواقع با ارزش‌های اسلامی ایرانی ما ایرانیان در تضاد هستند. بنابراین مسئله تحقیق حاضر یافتن آسیب‌های احتمالی این سریال‌ها، دلایل جذابیت آنها و نقشی است که این سریال‌ها در جامعه امروز ایران به عنوان مروجان فرهنگ عامه‌پسند ایفا می‌کنند.

روش به کار رفته در این تحقیق روش کیو بی ساختار^۲ است. در روش «بی ساختار» عبارات فضای گفتمان یا دارای طبقه‌بندی نیستند و یا طبقه‌بندی آنها اهمیتی در انتخاب نمونه معرف از فضای گفتمان ندارد. همچنین مشارکت کنندگان این تحقیق را دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته ارتباطات تشکیل داده‌اند. برای بررسی آسیب‌های احتمالی این سریال‌ها ۵۰ گویه و برای بررسی دلایل جذابیت آنها ۳۶ گویه توسط ۴۰ مشارکت‌کننده دسته‌بندی شدند. نقش این سریال‌ها به عنوان مروجان فرهنگ عامه‌پسند نیز از مجموع اطلاعات بدست آمده از دو سؤال قبلی استخراج شده است.

یافته‌ها و نتایج تحقیق حاکی از آن است که اصلی‌ترین تهدید و آسیب این سریال‌ها شامل ترویج فرهنگ غربی، مخدوش کردن ارزش‌های خانوادگی، روی آوردن به فرهنگ غرب و سرخوردن از فرهنگ بومی و تغییر در معیارهای همسرگزینی به سمت معیارهای غربی است. همچنین اصلی‌ترین دلایل جذابیت سریال‌های ماهواره‌ای داشتن موضوعات جذاب و ارائه مسائل عشقی، عاطفی و خانوادگی، زرق و برق دار بودن، نوع پوشش بازیگران و داستان‌های عشق و عاشقی، رعایت مؤلفه‌های جذب زنان و زنانه بودن موضوعات این سریال‌ها، استفاده از جذابیت‌های جنسی و جذابیت‌های بصری مانند لوکیشن‌های زیبا، استفاده از تنوع رنگ و رنگ‌بندی است. این سریال‌ها همچنین به سه طریق در حال نقش آفرینی در جامعه ایران هستند: الف) تغییر و دگرگونی فرهنگی ب) هنجارشکنی و عادی‌سازی ارزش‌های مغایر با فرهنگ ایرانی ج) ترویج سبک زندگی غربی

واژگان کلیدی: سریال‌های ماهواره‌ای، آسیب‌شناسی، روش کیو، جهانی شدن، مصرف، سبک زندگی

^۱. Soap Opera

^۲. Unstructured Q method

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق.....	۱
۱-۱- طرح مسئله	۲
۱-۲- ضرورت و اهمیت تحقیق.....	۴
۱-۳- اهداف تحقیق.....	۴
۱-۴- سؤالات تحقیق.....	۵
۱-۵- تعریف مفاهیم.....	۵
فصل دوم: پیشینه و مبانی نظری.....	۸
۲-۱- تحقیقات پیشین	۹
۲-۲- مبانی نظری تحقیق.....	۱۴
۲-۲-۱- آسیب‌شناسی اجتماعی.....	۱۵
۲-۲-۱-۱- اهداف و مقاصد آسیب‌شناسی اجتماعی.....	۱۶
۲-۲-۱-۲- دیدگاه‌ها و نظرات جامعه‌شناسی انحرافات و آسیب‌های اجتماعی.....	۱۷
۲-۲-۱-۳- نظرگاه‌های اقتصادی در آسیب‌شناسی اجتماعی.....	۱۸
۲-۲-۱-۴- نظرگاه‌های روان‌شناختی در آسیب‌شناسی اجتماعی.....	۱۹
۲-۲-۱-۵- نظرگاه‌های مبتنی بر ویژگی‌های اجتماعی در آسیب‌شناسی اجتماعی.....	۱۹
۲-۲-۲- مطالعات تلویزیونی.....	۲۰
۲-۲-۳- سریال‌های خانوادگی.....	۲۱

۲۲	برنامه‌ریزی محتوایی و سازماندهی سریال خانوادگی.....
۲۳	ویژگی‌های سریال خانوادگی.....
۲۸	تاریخچه ماهواره.....
۲۹	ماهواره‌های تلویزیونی.....
۲۹	شبکه‌های ماهواره‌ای در ایران.....
۳۰	جهانی شدن.....
۳۰	معنای جهانی شدن.....
۳۳	ماهیت جهانی شدن.....
۳۴	بُعد فرهنگی جهانی شدن.....
۳۶	جهانی شدن، امپریالیسم فرهنگی و امپریالیسم رسانه‌ای.....
۳۸	فرهنگ‌های محلی در برابر جهانی شدن.....
۴۰	گسترش فرهنگ عامه‌پسند آمریکایی.....
۴۱	ارزش‌های فرهنگ عامه‌پسند.....
۴۲	مصرف.....
۴۳	مصرف انفعالی.....
۴۹	سبک زندگی.....
۵۱	نظریه‌های مطرح در زمینه سبک زندگی.....
۵۵	جمع‌بندی فصل دو.....
۵۶	فصل سوم: روش تحقیق.....

۵۷	۳-۱- روش تحقیق.....
۵۷	۳-۱-۱- روش کیو.....
۵۸	۳-۱-۱-۱- مراحل انجام تحقیق به روش کیو.....
۶۰	۳-۱-۱-۲- انواع روش کیو.....
۶۱	۳-۱-۱-۳- مزایا و کاستی‌های روش کیو.....
۶۲	۳-۱-۱-۴- گردآوری فضای گفتمان.....
۶۳	۳-۱-۱-۵- مرتب‌سازی کیو، نمودار کیو، توزیع اختیاری و اجباری کارت‌ها.....
۶۴	۳-۲- جامعه آماری.....
۶۵	۳-۳- پایایی و روایی تحقیق.....
۶۵	۳-۳-۱- پایایی.....
۶۶	۳-۳-۲- اعتبار.....
۶۷	۳-۴- تحلیل عاملی.....
۶۸	۳-۴-۱- مراحل اجرای تحلیل عاملی.....
۶۸	۳-۴-۱-۱- تهیه ماتریس همبستگی.....
۶۹	۳-۴-۱-۲- استخراج عامل‌ها.....
۶۹	۳-۴-۱-۳- چرخش عامل‌ها.....
۶۹	۳-۴-۱-۴- تفسیر.....
۷۰	فصل چهارم: یافته‌های تحقیق.....
۷۱	۴-۱- آسیب‌های سریال‌های ماهواره‌ای.....

۸۵	۴-۱-۱- تجزیه و تحلیل گویه‌های مورد توافق دو گروه.....
۸۸	۴-۱-۲- تجزیه و تحلیل گویه‌های مورد اختلاف دو گروه.....
۹۱	۴-۱-۳- آسیب‌های سریال‌های ماهواره‌ای از دیدگاه دو گروه.....
۹۵	۴-۲- جذابیت‌های سریال‌های ماهواره‌ای.....
۱۰۹	۴-۲-۱- تجزیه و تحلیل گویه‌های مورد توافق دو گروه.....
۱۱۱	۴-۲-۲- تجزیه و تحلیل گویه‌های مورد اختلاف دو گروه.....
۱۱۳	۴-۲-۳- دلایل جذابیت سریال‌های ماهواره‌ای از دیدگاه دو گروه.....
۱۱۷	فصل پنجم: بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها.....
۱۱۸	۵-۱- جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....
۱۱۸	۵-۱-۱- خلاصه تحقیق.....
۱۲۲	۵-۱-۲- نگاهی کلی به مهم‌ترین یافته‌های تحقیق.....
۱۲۶	۵-۲- پاسخ به سؤالات تحقیق.....
۱۲۶	۵-۲-۱- پاسخ به سؤال اول تحقیق.....
۱۲۹	۵-۲-۲- پاسخ به سؤال دوم تحقیق.....
۱۳۲	۵-۲-۳- پاسخ به سؤال سوم تحقیق.....
۱۳۴	۵-۳- پیشنهادها.....
۱۳۵	۵-۴- محدودیت‌های تحقیق.....
۱۳۶	فهرست منابع و مأخذ.....
۱۴۲	پیوست.....

فهرست جداول

- جدول شماره ۱-۴ آماره‌های توصیفی..... ۷۱
- جدول شماره ۲-۴ ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون بین ۲۰ مشارکت‌کننده..... ۷۲
- جدول شماره ۳-۴ ماتریس سطح معنی‌داری ضرایب همبستگی پیرسون بین ۲۰ مشارکت‌کننده..... ۷۴
- جدول شماره ۴-۴ آماره کی‌ام‌او و آزمون بارتلت..... ۷۵
- جدول شماره ۵-۴ اشتراکات..... ۷۶
- جدول شماره ۶-۴ واریانس کل تبیین شده..... ۷۸
- جدول شماره ۷-۴ ماتریس مؤلفه‌های چرخش نیافته..... ۷۹
- جدول شماره ۸-۴ ماتریس مؤلفه‌های چرخش یافته..... ۸۰
- جدول شماره ۹-۴ مقایسه میانگین گویه‌های دو گروه به ترتیب شماره گویه‌ها..... ۸۱
- جدول شماره ۱۰-۴ مقایسه میانگین گویه‌های دو گروه به ترتیب صعودی تفاضل گویه‌ها..... ۸۳
- جدول شماره ۱۱-۴ گویه‌های مورد توافق دو گروه به ترتیب صعودی تفاضل گویه‌ها..... ۸۴
- جدول شماره ۱۲-۴ گویه‌های مورد اختلاف دو گروه به ترتیب صعودی تفاضل گویه‌ها..... ۸۸
- جدول شماره ۱۳-۴ مهم‌ترین آسیب‌های سریال‌های ماهواره‌ای از دیدگاه گروه اول..... ۹۱
- جدول شماره ۱۴-۴ مهم‌ترین آسیب‌های سریال‌های ماهواره‌ای از دیدگاه گروه دوم..... ۹۴
- جدول شماره ۱۵-۴ آماره‌های توصیفی..... ۹۶
- جدول شماره ۱۶-۴ ماتریس ضرایب همبستگی پیرسون بین ۲۰ مشارکت‌کننده..... ۹۷
- جدول شماره ۱۷-۴ ماتریس سطح معنی‌داری ضرایب همبستگی پیرسون بین ۲۰ مشارکت‌کننده..... ۹۸

- جدول شماره ۱۸-۴ آماره کی‌ام‌او و آزمون بارتلت..... ۱۰۰
- جدول شماره ۱۹-۴ اشتراکات..... ۱۰۰
- جدول شماره ۲۰-۴ واریانس کل تبیین شده..... ۱۰۲
- جدول شماره ۲۱-۴ ماتریس مؤلفه‌های چرخش نیافته..... ۱۰۳
- جدول شماره ۲۲-۴ ماتریس مؤلفه‌های چرخش یافته..... ۱۰۴
- جدول شماره ۲۳-۴ میانگین گویه‌های دو گروه به ترتیب شماره گویه‌ها..... ۱۰۶
- جدول شماره ۲۴-۴ میانگین گویه‌های دو گروه به ترتیب صعودی تفاضل میانگین‌ها..... ۱۰۷
- جدول شماره ۲۵-۴ گویه‌های مورد توافق دو گروه به ترتیب صعودی تفاضل گویه‌ها..... ۱۰۹
- جدول شماره ۲۶-۴ گویه‌های مورد اختلاف دو گروه به ترتیب صعودی تفاضل گویه‌ها..... ۱۱۱
- جدول شماره ۲۷-۴ مهم‌ترین دلایل جذابیت سریال‌های ماهواره‌ای از دیدگاه گروه اول..... ۱۱۳
- جدول شماره ۲۸-۴ مهم‌ترین دلایل جذابیت سریال‌های ماهواره‌ای از دیدگاه گروه دوم..... ۱۱۵

فهرست نمودارها

نمودار شماره ۴-۱ نمودار سنگ ریزه..... ۷۷

نمودار شماره ۴-۲ نمودار سنگ ریزه..... ۱۰۱

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- طرح مسئله

رسانه‌های جمعی، امروزه، تنها رسانای یک محتوا یا شبه محتوا نیستند، بلکه برآمده از سیاست‌گذاری‌های خرد و کلانی هستند که بخش اعظم این سیاست‌ها توسط قدرتمندانی تعیین می‌شود که بیرون از حوزه فعالیت رسانه‌ها هستند. صاحبان قدرت، با توجه به منافع و مصالح خود و با لحاظ موقعیت موجود در نظام اجتماعی کشورها و همچنین در سطحی وسیع‌تر در نظام جهانی به طرح الگوها و پارادایم‌هایی دست می‌زنند تا رسانه‌ها با اجرایی کردن این الگوها و پارادایم‌ها اهداف و مقاصد آنها را جامه عمل ببوشانند. رسانه‌های جمعی دارای کارکردهای متفاوتی هستند از جمله می‌توان نقش تفریحی و سرگرم‌کنندگی آنها را نام برد. از یافته‌های یکی از مطالعات اخیر در زمینه استفاده از رسانه‌ها این است که حدود ۳۰ درصد از زمان بیداری افراد در روز انحصاراً با رسانه‌ها سپری می‌شود و ۳۹ درصد دیگر آن نیز مربوط به استفاده در کنار فعالیت‌های دیگر می‌باشد. چنین یافته‌ای نشان می‌دهد تقریباً ۷۰ درصد از زمان روزانه وقف رسانه‌ها می‌شود (Potter, ۲۰۰۴).

با توسعه هر چه بیشتر تکنولوژی‌های ارتباطی، شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی زبان زیادی به وجود آمده‌اند که بسیاری از آنها با تغییر در کنار نقش خبری تحلیلی خود به پخش برنامه‌های تفریحی و سرگرم‌کننده روی آورده‌اند. این شبکه‌های ماهواره‌ای که اکثراً در تضاد با نظام جمهوری اسلامی هستند با پخش برنامه‌های خود اهداف خاصی را دنبال می‌کنند. مشاهدات اکتشافی محقق و مطالعه تحقیقات و پایان‌نامه‌های دانشگاهی نشان می‌دهد که در سال‌های اخیر پخش سریال‌های خانوادگی از این شبکه‌ها مخاطبان زیادی از قشر جوان را به خود جلب کرده است. مدیران این شبکه‌ها با اطلاع از میزان تأثیرگذاری سریال‌های ماهواره‌ای بر مخاطبان ایرانی، بسیار دقیق به گزینش این سریال‌ها می‌پردازند و آن را پخش می‌کنند که به عنوان مثال می‌توان به سریال‌های «عشق و جزا»، «صحرا»، «روزگار تلخ» پخش شده در تابستان ۱۳۹۱ از شبکه جم کلاسیک^۱ و سریال‌های «شهرت»، «انتقام» و «هفت گناه» پخش شده

^۱ Gem Classic

در تابستان ۱۳۹۱ از شبکه پی‌ام‌سی^۱ و سریال «زمزمه عشق» پخش شده در تابستان ۱۳۹۱ از شبکه فارسی وان^۲ اشاره کرد. همچنین جامعه ایران از نظر فرهنگی و تمدنی قدمتی هزاران ساله دارد که در آن پایبندی به اصول اخلاقی و سنتی از ویژگی‌های بارز آن بوده که با ورود اسلام این پایبندی استحکام بیشتری یافته است. ضربه زدن به این دژ ایرانی - اسلامی پس از پیروزی انقلاب اسلامی شدت بیشتری به خود گرفته است که پخش سریال‌های ماهواره‌ای در چند سال اخیر را می‌توان از مصداق‌های بارز این طرح‌ها دانست.

این شبکه‌های ماهواره‌ای فیلم و سریال که در چند سال اخیر به صورت قارچ گونه‌ای رشد یافته‌اند از زوایای مختلفی مورد توجه محققین و صاحب‌نظران قرار گرفته‌اند. عده‌ای با تمرکز بر روی مخاطبان این گونه برنامه‌ها به خوانش و مردم‌نگاری بینندگان پرداخته‌اند. گروهی دیگر با تکیه بر متن بر بازنمایی و تحلیل سریال‌ها تأکید کرده‌اند. اما آنچه این پژوهش را با تحقیقات پیشین متمایز کرده است و بر جدید بودن آن افزوده، سطح تحلیل و تغییر زاویه دید به سریال‌ها می‌باشد. به این معنا که در این تحقیق سطح تحلیل از خرد به کلان تغییر کرده و به جای تأکید بر مخاطبان یا سریالی خاص، جامعه ایرانی و آسیب‌های احتمالی مصرف سریال‌ها مدنظر قرار گرفته است. همچنین بر خلاف تحقیقات دیگر در این پژوهش با رجوع به آراء و نظرات کارشناسان و متخصصان سعی شده است جنبه آسیب‌شناختی و راه‌کارهای مقابله با جنبه‌های منفی این سریال‌ها مورد نظر قرار گیرد. از طرفی دیگر هر جامعه‌ای دارای قشر نخبه‌ای است که می‌تواند آن را در آسیب‌های متعدد یاری کند که در مورد مسئله اخیر (مصرف سریال‌های ماهواره‌ای) بهره‌گیری از نظرات صاحب‌نظران بسیار می‌تواند دست‌اندرکاران و نهادهای فرهنگی را در برنامه‌ریزی و اعمال سیاست‌های فرهنگی یاری کند. از بین این صاحب‌نظران می‌توان به دانشجویان رشته ارتباطات اشاره کرد که می‌توانند جایگاه و نقش این سریال‌ها را از جنبه‌های ارتباطی (تکنیک‌های ارتباطی به کار رفته در این سریال‌ها) و نحوه تأثیرگذاری این تکنیک‌ها از نظر روانی (تأثیرات روانی این سریال‌ها بر مخاطبان از جنبه فردی و جمعی در کوتاه مدت و بلند مدت) و جامعه‌شناختی (چگونگی تأثیرپذیری جامعه از این سریال‌ها) مورد تحلیل و بررسی قرار دهند. بر این اساس مسئله اصلی این تحقیق آسیب‌شناسی سریال‌های ماهواره‌ای، دلایل جذابیت آنها و نقشی است که این سریال‌ها در جامعه امروز ایران داشته و دارند

^۱ .PMC

^۲ .Farsi One

۲-۱- ضرورت و اهمیت تحقیق

این پژوهش از چند جنبه حائز اهمیت است:

۱. پی بردن به ارزش‌ها و هنجارهای مطروحه در این سریال‌ها و شیوه‌ی مطرح کردن این ارزش‌ها و هنجارها

۲. شناخت نقش و جایگاه این سریال‌ها در نهاد خانواده به طور خاص و جامعه به طور عام.

۳- امروزه رسانه‌های جمعی تبدیل به یکی از اجزاء بسیار مهم زندگی بشر شده‌اند و نقش مهمی در جهت‌دهی و شکل‌دهی فرهنگ - خصوصاً فرهنگ عامه‌پسند - امروزین دارند. از میان این وسایل ارتباط جمعی، تلویزیون ماهواره‌ای از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. در طی چند سال اخیر شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی‌زبان با تغییر رویکرد خبری، تفسیری و تحلیلی صرف خود به سمت برنامه‌های سرگرم‌کننده و تفریحی نیز پیش رفته‌اند. مطالعات اولیه و اکتشافی در این زمینه نشان می‌دهد که این سریال‌های ماهواره‌ای، مخاطبان زیادی در میان اقشار مختلف جامعه - چه مرد و چه زن - به خود جلب کرده‌اند. بنابراین در این پژوهش سعی می‌شود با استفاده از روش «کیو» دیدگاه دانشجویان رشته ارتباطات در مورد آسیب‌های احتمالی سریال‌های مذکور در جامعه‌ی امروزی ایرانی از جنبه‌ی رسانه‌ای، روانی و اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد.

۴- شناخت ایدئولوژی‌های حاکم بر متون رسانه‌ای وسایل ارتباط جمعی، همواره می‌تواند در پیشبرد سیاست‌های پیش‌بینی‌کننده و مهارکننده رسانه‌ای مثمر ثمر باشد. کشورهایی نظیر ایران که دارای ساختار حکومتی متفاوت و مغایر با ساختار حکومتی مورد حمایت غرب هستند، همواره از سوی صاحب منصبان و ذی‌نفوذان عرصه‌های سیاسی و رسانه‌ای مورد هجوم قرار گرفته‌اند. طبیعتاً، در پیش گرفتن یک رویه مناسب علمی برای شناخت کامل استراتژی‌های رسانه‌ای غرب می‌تواند در پیش‌بینی‌ها و اقدامات عملی، برای خنثی‌سازی برخی توطئه‌ها از سوی دولت‌هایی که منافع خود را در حذف نظام‌های مردمی کشورهای جهان سومی و در حال توسعه می‌بینند، استفاده فراوانی داشته باشد.

۳-۱- اهداف تحقیق

اهداف اصلی

۱. شناسایی آسیب‌های سریال‌های عامه‌پسند ماهواره‌ای در جامعه ایرانی

اهداف فرعی

۲. پی بردن به سازوکارهای مورد استفاده در این سریال‌ها برای تأثیرگذاری بر مخاطبان ایرانی
۳. ارائه راه‌کارهای مناسب برای مقابله با اهداف این سریال‌های پخش‌شده از شبکه‌های ماهواره‌ای فارسی زبان

۴-۱- سوالات تحقیق

سوالات اصلی

- ۱- آسیب‌ها و تهدیدهای سریال‌های ماهواره‌ای برای جامعه ایرانی از دید صاحب‌نظران چیست؟
- ۲- این سریال‌ها به عنوان مروجان فرهنگ عامه‌پسند چگونه در جامعه‌ی ایرانی نقش‌آفرینی می‌کنند؟

۳- دلایل موفقیت این سریال‌ها در جذب برخی از مخاطبان ایرانی از نگاه صاحب‌نظران چیست؟

طرح و بررسی فرضیه در مطالعه کیو مانند مطالعات کمی مطرح نیست، زیرا فرضیه برآمده از اعتقاد پژوهشگر یا یک نظریه است و در واقع چیزی است که او «انتظار» دارد رد یا قبول شود، در حالی که مطالعه کیو، مبتنی بر ذهنیت و عقاید افراد و به نوعی اکتشافی است (خوشگویان‌فرد، ۱۳۸۶، صص ۲۸-۲۹).

۵-۱- تعریف مفاهیم

تلویزیون ماهواره‌ای

پس از به وجود آمدن رادیو و تلویزیون و با فرستادن ماهواره به فضا این امکان به وجود آمد که برنامه‌هایی تولید و برای تمام جهان منتشر شود. تلویزیون ماهواره‌ای وسیله‌ای ارتباطی است که مانند روزنامه، سینما، رادیو و تلویزیون داخلی جنبه‌های گوناگون خبری، تفریحی، فرهنگی، آموزشی، و تبلیغاتی دارد و به طرق گوناگون مورد استفاده قرار می‌گیرد (معتمد نژاد، ۱۳۸۳، ص ۱۹۱).

سریال‌های عامه‌پسند ماهواره‌ای

سریال به عنوان قالبی خاص از میان برنامه‌های تلویزیونی، مجموعه داستان دنباله‌داری است که در ژانرهای دراماتیک، پلیسی جنایی، خانوادگی و ... می‌گنجد. از زمان ورود تلویزیون به خانه‌ی مردم، این قالب مورد توجه و علاقه‌ی بینندگان بوده است. همذات‌پنداری و درگیری با شخصیت‌های داستانی در سریال قوت و دوام بیشتری نسبت به فیلم‌های سینمایی دارد. این نکته به دلیل طولانی و دنباله‌دار بودن و داستان سریال‌هاست. درگیری با شخصیت‌ها، سبک زندگی، ایدئولوژی و فرهنگ حاکم در سریال دلیل اثرگذاری آن بر مخاطب است (شهبدی، ۱۳۸۸، ص ۵).

منظور ما از سریال عامه‌پسند همان چیزی است که در زبان انگلیسی به آن "soap opera" می‌گویند و در زبان فارسی به سریال‌های آبکی، صابونی، خانوادگی، و عامه‌پسند ترجمه شده است. فرهنگ آکسفورد (۲۰۱۰) "soap opera" را این گونه معنی کرده است: داستانی است درباره زندگی و یا مشکلات گروهی از افراد که هر روز و یا هفته‌ای چند بار از تلویزیون و یا رادیو پخش می‌شود (P. ۱۴۵). جورج کامستاک^۱ سریال خانوادگی را این‌طور تعریف می‌کند: «برنامه‌ی روزانه‌ی کم‌هزینه‌ای که هفته‌ای چند بار پخش می‌شود و غالباً مخاطبان زن بزرگ‌سال را جذب می‌کند» (به نقل از گراتی، ۱۳۸۴، ص ۱۳).

آسیب‌شناسی

اصطلاح آسیب‌شناسی در همه رشته‌های علوم اعم از کاربردی، پایه، تجربی، طبیعی و انسانی به کار گرفته شده است. آسیب‌شناسی در زمینه مسائل فرهنگی اصولاً به مطالعه و بررسی دقیق عوامل زمینه‌ساز، پدیدآورنده و یا ثبات‌بخش امنیتی، بین‌المللی، داخلی و غیره و آسیب‌های موجود در آن زمینه می‌پردازد. هدف اصلی چنین مطالعاتی تکمیل و تأمین فرآیندهای مناسب برای دفع و یا رفع آسیب‌ها می‌باشد. آسیب‌شناسی، شناسایی آن دسته از عوامل مهم و مؤثری است که به وجود آمدن و تداوم حیات آنها می‌تواند فرآیند تحقق اهداف هر سیستمی را متوقف و یا به صورت محسوسی کُند نماید. (یادگار، ۱۳۸۸، صص ۳-۴).

آسیب‌شناسی اجتماعی

آسیب‌شناسی اجتماعی، مطالعه‌ی آسیب‌های وارد شده به جامعه و گروه‌های انسانی است. خودکشی، اعتیاد و فحشا از انواع آسیب‌های اجتماعی به شمار می‌آیند و با مشکل اجتماعی متفاوت هستند. در آسیب‌شناسی اجتماعی پدیده‌های اجتماعی و عللی که موجب آسیب‌های اجتماعی می‌شود، مورد توجه

۱. George Comstock